

Organizacija za europsku sigurnost i suradnju

Misija u Republici Hrvatskoj

Glavni ured

22. lipanj 2004.

DOPUNSKO IZVJEŠĆE

“SUĐENJA ZA RATNE ZLOČINE U HRVATSKOJ I NALAZI PRAĆENJA SUDSKIH POSTUPAKA”

SAŽETAK

Ovo izvješće sadrži uopćene nalaze proizašle iz praćenja ratnih zločina od strane Misije tijekom 2002., 2003. te prvih mjeseci 2004. godine, koji su detaljno prikazani u posebnim izvješćima, kao i podatke o pravnom okviru unutar kojega se provode postupci za ratne zločine u Republici Hrvatskoj. Izvješće nije pisano s nakanom da bude iscrpna studija svih pitanja vezanih uz procesuiranje ratnih zločina pred domaćim sudovima u Republici Hrvatskoj ili pitanja potaknutih upućivanjem predmeta od strane Haaškog suda. Ono prije predstavlja početno nastojanje poduzeto u cilju utvrđivanja općih područja na kojima je reforma poželjna ili nužna.

Sagledana u cjelini, statistička i sadržajna zapažanja proizašla iz praćenja sudskih postupaka od strane Misije pokazuju neophodnost provođenja daljnjih reformi kako bi se svim dijelovima hrvatskog pravosuđa omogućilo izricanje presuda u suđenjima za ratne zločine. Ovi nalazi ukazuju na potrebu ciljane intervencije u svrhu osiguranja pravednog suđenja za sve optuženike, kao i ujednačenog provođenja pravde te primjene jedinstvenog standarda kaznene odgovornosti bez obzira na etničku pripadnost. Takve intervencije trebale bi uključivati napore kojima bi se osiguralo da svi relevantni dijelovi pravosuđa posjeduju odgovarajuće vještine i znanja te da se rukovode nepristranošću.

U početnim naporima uložnim u reformu, Sabor je krajem 2003. godine usvojio zakonske propise u kojima se pozivalo na osnivanje četiri suda s posebnom teritorijalnom nadležnošću za provođenje istraga i suđenja u predmetima ratnih zločina. Niti jedan slučaj nije upućen tim sudovima od lipnja 2004. godine prema novom zakonu koji ovlašćuje predsjednika Vrhovnog suda da utvrdi koji predmeti će se procesuirati na tim sudovima te u kojoj fazi postupka. Nekoliko pokazatelja ukazuje kako će se predmeti upućeni od strane Međunarodnog kaznenog suda za područje bivše SFRJ (Haškog suda) procesuirati pred 1 od ova 4 suda. Sucima i državnim odvjetnicima na 2 od ova 4 suda osigurana je obuka putem zajedničke inicijative Ministarstva pravosuđa i Haškog suda, što je započelo u svibnju 2004. godine. Takvom obukom i drugim reformskim inicijativama trebalo bi, međutim, obuhvatiti sve suce i državne odvjetnike na županijskim sudovima uključene u suđenja u predmetima za ratne zločine kako bi se izbjeglo stvaranje dvorazinskog sustava pravosuđa za izricanje presuda u predmetima ratnih zločina u Republici Hrvatskoj.

Primjenjiv hrvatski kazneni zakon sadrži većinu kaznenih djela zločina protiv međunarodnog humanitarnog prava. Međutim, on ne sadrži sva kaznena djela ili teorije o kaznenoj

odgovornosti, od kojih je najznačajnija zapovjedna odgovornost, koja je sadržana u statutima međunarodnih kaznenih sudova, Haškog suda i Međunarodnog kaznenog suda. Dok se neke od tih praznina mogu popuniti primjenom ostalih domaćih zakona, čini se kako će druge ostate nepopunjene. Uzevši u obzir neminovnost prijenosa predmeta od strane Haškog suda, pojašnjenje usklađenosti hrvatskog Kaznenog zakona i prakse s statutom i praksom Haškoga suda postalo je pitanje od najveće važnosti. O ovim je pitanjima pokrenuta rasprava.

Slično tome, upućivanje predmeta od strane Haškog suda u domaću nadležnost zahtijevat će povećanu međudržavnu suradnju u odnosu na iskaze svjedoka, dokaze i proslijeđene postupke. Hrvatska je supotpisnica bilateralnih sporazuma o pružanju pravne pomoći sa Srbijom i Crnom Gorom te Bosnom i Hercegovinom, koji su korišteni u nekoliko predmeta za koje je sudski postupak vođen u Hrvatskoj. U nekim su slučajevima ti postupci odgovarajuće obavljeni, dok u drugima nisu.

Napori uloženi u reformu još su u relativno ranoj fazi, ali će napredovati kako hrvatska javnost bude sve više prihvaćala važnost procesuiranja ratnih zločina bez obzira na etničku pripadnost počinitelja ili žrtava, a što je pokazala i ublažena reakcija na nedavne optužnice Haškog suda.

A. Pregled suđenja za ratne zločine u Hrvatskoj

I. Opseg suđenja

Hrvatska od 1991. godine provodi masovna suđenja za ratne zločine. Prijavljeno je približno 5000 osoba, a protiv više od 1700 osoba podignute su optužnice. Konačne presude donesene su protiv 800 do 900 osoba, od kojih je više od 800 osuđeno, dok ih je otprilike 100 oslobođeno. Golema većina sudskih postupaka vođena je protiv Srba za zločine protiv Hrvata, a velika većina osuđujućih presuda donesena je *u odsutnosti* protiv optuženika Srba. Postupci su u tijeku protiv dodatnih 1400 do 1500 osoba, uključujući optužnice protiv 450 do 500 osoba i sudske istrage protiv daljnjih 850 do 900 osoba.¹

Prema statističkom izvješću Misije, tijekom 2003. godine uhićeno je 37 osoba, protiv 53 su podignute optužnice, sudilo se 101 osobi, protiv 37 su donesene osuđujuće presude, 4 osobe su oslobođene, optužbe su odbačene protiv 12 osoba protiv kojih se vodio sudski postupak, a 83 individualnih žalbi čekalo je na odluku Vrhovnog suda. U razdoblju između 1. siječnja i 17. lipnja 2004. godine uhićeno je 20 osoba, protiv 3 osobe je podignuta optužnica, protiv 102 osobe vođen je sudski postupak, protiv 11 osoba je donesena osuđujuća presuda, 5 osoba je oslobođeno, optužbe protiv 1 osobe kojoj se sudilo odbačene su, a 67 individualnih žalbi čekalo je odluku Vrhovnog suda.

Uz nekoliko iznimaka, do sada je većina kaznenih postupaka bila usmjerena na počinitelje blažih kaznenih djela. Znan broj predmeta ne uključuje optužbe za nanošenje smrtnih ili tjelesnih ozljeda.

II. Kvaliteta provođenja postupaka

Glavni državni odvjetnik ustanovio je kako se znan broj ranijih istraga i optužnica temeljio na nedostatnim dokazima. Kao rezultat toga, naložio je reviziju oko 1800 neriješenih

---

¹ Izvor: Godišnja izvješća glavnog državnog odvjetnika za 2002. i 2003. godinu; Odgovori Vlade RH na upitnik Europske Unije.

predmeta u kojima suđenje trenutno nije u tijeku². Glavni državni odvjetnik priznao je taj nedostatak u 2002. godini i izdao napatuk županijskim državnim odvjetnicima za reviziju optužnica iz toga razdoblja te obustavljanje kaznenog progona u predmetima u kojima je utvrđen nedostatak dokaza.

III. Primjenjivi zakon i ugovori

1. Kazneni zakon – ne uključuje sva kaznena djela iz statuta Haškog suda

Osnovni kazneni zakon RH (OKZRH) iz travnja 1993. godine sadrži primjenjive materijalne standarde za procesuiranje kaznenih djela protiv međunarodnog humanitarnog prava počinjenih tijekom sukoba od 1991. do 1995. godine.

Kaznena djela iz članka 119. do članka 132. OKZRH uključuju veći dio kaznenih djela protiv međunarodnog humanitarnog prava³. Kaznenim se zakonom konkretno propisuju različiti oblici *genocida i ratnih zločina*, dok *zločini protiv čovječnosti* nisu uključeni u Osnovni kazneni zakon RH. Također, OKZRH ne sadrži kazneno djelo naknadnog pružanja pomoći počinitelju ratnog zločina⁴. Očit element većine domaćih kaznenih djela je taj da počinjena zabranjena kaznena djela predstavljaju «povredu pravila međunarodnog prava.»^{5 6}

Kazna za *genocid, ratne zločine protiv civilnog stanovništva i ratne zločine protiv ratnih zarobljenika*, za koje su optužnice najčešće podizane, iznosi između 5 i 20 godina zatvora.

OKZRH/93 ne uključuje odredbe o kaznenoj odgovornosti za propust zapovjednika da

² Glavni državni odvjetnik naložio je lokalnim državnim odvjetnicima reviziju starih predmeta navodeći kako: «...»činjenica je kako su u vrijeme Domovinskog rata i također nakon njega, županijski državni odvjetnici nesustavno podnosili zahtjeve za istragu u više slučajeva, te su na temelju nedovoljno provjerenih kaznenih prijava podizali sumnjive optužnice za ratne zločine protiv znatnog broja osoba na temelju nekvalitetno provedenih istraga, a da te optužnice nisu konkretizirale nezakonito djelovanje od strane određenih optuženika koje sadrži elemente ratnog zločina.» Napatuk glavnog državnog odvjetnika svim državnim odvjetnicima od 11. srpnja 2002. godine. U svojem godišnjem izvješću iz 2003. godine, glavni državni odvjetnik napominje kako je kao rezultat tog naputka poduzeta revizija nekoliko optužnica što je imalo za posljedicu odbacivanje optužbi od strane državnog odvjetništva u nekim predmetima. Nadalje, glavni državni odvjetnik ponovio je kako je nekoliko optužbi podignutih uglavnom protiv Srba početkom ili sredinom devedesetih godina bilo nekvalitetno, ali su unatoč tome rezultirale optužnicama. Glavni državni odvjetnik također je naveo kako su te optužnice često rezultirale osuđujućim presudama protiv Srba u odsutnosti.

³ Genocid – članak 119.; Ratni zločini: Ratni zločin protiv civilnog pučanstva – članak 120.; Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika - članak 121.; Ratni zločin protiv ratnih zatvorenika – članak 122.; Organiziranje skupine i poticanje na genocid i ratne zločine - članak 123.; Protupravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja - članak 124.; Protupravno oduzimanje stvari od ubijenih i ranjenih na bojištu - članak 125.; Nedoovoljena sredstva borbe - članak 126.; Povreda pregovarača - članak 127.; Grubo postupanje s ranjenicima, bolesnicima i ratnim zarobljenicima - članak 128.; Neopravdana odgoda povratka ratnih zarobljenika - članak 129.; Uništavanje kulturnih dobara i povijesnih spomenika - članak 130.; Poticanje na agresivni rat - članak 131.; Zloupotrebavanje međunarodnih znakova - članak 132.

⁴ U predmetu «Paulin Dvor» [RH protiv Nikole Ivankovića i Enesa Viteskovića, Županijski sud u Osijeku], premještanje mrtvih tijela nekoliko stotina kilometara od mjesta gdje su početno zakopana nakon ubojstva, hrvatske vlasti nikad nisu kazneno procesuirale. Objašnjenje državnog odvjetnika bilo je kako Kazneni zakon ne dopušta kazneno procesuiranje djela skrivanja ratnog zločina.

⁵ Od 8. listopada 1991. godine, Hrvatska je potpisnica Ženevske konvencije i Protokola iz 1949. godine (NN Međunarodni ugovori 1/92, od 14. studenog 1992., *Odluka o objavi mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji*) i Konvencije o genocidu iz 1948. godine (NN Međunarodni ugovori 12/93 *Odluka o objavi mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji* od 30. rujna 1991. godine).

⁶ Međunarodni sporazumi potvrđeni od strane Sabora izravno su uključeni u hrvatski pravni sustav te imaju veću pravu snagu od drugih zakona. Članak 140. Ustava Republike Hrvatske.

spriječi počinjenje ratnog zločina (zapovjedna odgovornost). Međutim, kako navodi Vrhovni sud u predmetu *Republika Hrvatska protiv Milana Strunjaša*⁷, kaznene optužbe protiv zbog zapovjednika zbog propuštanja sprječavanja počinjenja ratnih zločina od strane svojih podređenih mogle bi se temeljiti na teorijama kaznene odgovornosti za ponašanje koje nije u skladu s člankom 86. i 87. dodatnog Protokola I uz Ženevsku konvenciju iz 1949. godine. Međutim, OKZRH ne kriminalizira drugi aspekt zapovjedne odgovornosti, odnosno propuste zapovjednika da kazne podređene zbog počinjenja ratnih zločina.

Prema članku 95. OKZRH, ratni zločini iz članka 119.–123. OKZRH ne podliježu zastari, kao niti druga kaznena djela koja prema međunarodnom pravu ne podliježu zastari.

Sabor je u srpnju 2003. godine usvojio izmjene i dopune *Kaznenog zakona* uključujući između ostaloga, nova kaznena djela *zločina protiv čovječnosti, naknadne pomoći počinitelju ranog zločina* te odredbu koja izričito propisuje kaznenu odgovornost za ratne zločine za zapovjednike, «zapovjednu odgovornost». Izmjene i dopune je naknadno poništio Ustavni sud na osnovi tehničke pogreške pri njihovom usvajanju.⁸ Kao rezultat toga, Vlada RH predložila je Saboru izmjene i dopune *Kaznenog zakona* u travnju 2004. godine, koje su uključivale *kaznena djela zločina protiv čovječnosti, zapovjedne odgovornosti uslijed nesprečavanja počinjenja ratnog zločina i pripreme kaznenih djela protivnih vrijednostima zaštićenima međunarodnim pravom*.⁹ Ove su izmjene i dopune prošle prvo čitanje u Saboru

⁷ RH protiv Milana Strunjaša [Županijski sud u Karlovcu], Vrhovni sud I-Kž-588/02-9 od 17. listopada 2002.

⁸ Ustavni sud je utvrdio kako je Sabor usvojio izmjene i dopune bez potrebnog broja glasova za kvorum koji je potreban kada se radi o zakonima vezanim uz ljudska prava. Izmjene i dopune nisu dobile potporu tadašnje političke oporbe HDZ-a.

⁹ *Zločin protiv čovječnosti*: «Tko kršeći pravila međunarodnog prava u sklopu širokog ili sustavnog napada usmjerenog protiv civilnog pučanstva, uz znanje o tom napadu, naredi da se druga osoba usmrti, da se radi potpunog ili djelomičnog istrebljenja nekom civilnom pučanstvu nametnu životni uvjeti koji mogu dovesti do njegova uništenja, da se trguje nekom osobom, poglavito ženom ili djetetom ili da se neka osoba porobljuje radi seksualnog iskorištavanja ili zbog drugih razloga tako da se nad njom vrše pojedine ili sve ovlasti koje proizlaze iz prava vlasništva, da se druga osoba prisiljava na prostituciju, da se drugoj osobi bez njezina pristanka i kada to nije opravdano medicinskim razlozima oduzme biološka reproduktivna sposobnost, da se druge osobe prisilno premještaju putem izгона ili drugih prisilnih mjera sa područja na kome zakonito borave, da se druga osoba protupravno zatvori ili da joj se na drugi način protupravno oduzme sloboda, da se osoba kojoj je oduzeta sloboda ili je pod nadzorom muči tako da joj se namjerno nanose teške tjelesne ili duševne boli ili patnje, da se neka osoba siluje ili da se nad njom izvrši neko drugo spolno nasilje ili da se žena koja je nasilno zatrudnjela namjerno drži u zatočenju kako bi se utjecalo na etnički sastav nekog pučanstva, da se druga osoba progoni tako da joj se namjerno i u velikoj mjeri oduzmu temeljna prava zato što pripada određenoj skupini ili zajednici, da se u ime ili uz dopuštenje, potporu ili pristanak države ili političke organizacije uhite, drže u zatočeništvu ili otmu druge osobe a da se nakon toga ne prizna da je tim osobama oduzeta sloboda ili da se uskrati obavijest o sudbini tih osoba ili mjestu na kome se nalaze ili da se u okviru institucionaliziranog režima sustavnog potlačivanja i dominacije jedne rasne skupine nad drugom rasnom skupinom ili skupinama i u namjeri održavanja takvog režima počini neko nečovječno djelo opisano u ovom članku ili djelo slično nekom od tih djela (zločin apartheida), ili tko počini neko od navedenih djela, kaznit će se kaznom zatvora najmanje pet godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.»

Zapovjedna odgovornost:

(1) Za kaznena djela iz članka 156. do 167. ovoga Zakona kaznit će se kao počinitelji vojni zapovjednik ili druga osoba koja stvarno djeluje kao vojni zapovjednik ili nadređena civilna osoba ili druga osoba koja u civilnoj organizaciji ima stvarnu vlast zapovijedanja ili nadzora, ako su znali da podređeni čine ta kaznena djela ili se spremaju počinuti ih, a nisu poduzeli sve razborite mjere kako bi ih u tome spriječili. U tom slučaju neće se primijeniti odredba članka 25. stavka 3. ovoga Zakona.

(2) Osobe navedene u stavku 1. ovoga članka koje su morale znati da se podređeni spremaju počinuti jedno ili više kaznenih djela iz članka 156. do 167. ovoga Zakona pa zbog propuštanja dužnog nadzora nisu poduzele sve razborite mjere kojima bi se spriječilo počinjenje tih kaznenih djela, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.

(3) Osobe navedene u stavku 1. ovoga članka koje ne prosljede stvar nadležnim vlastima u cilju provođenja istrage i kaznenog progona nad neposrednim počiniteljima, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

Pripremanje kaznenih djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom:

početkom lipnja. Većina hrvatskih pravnih komentatora ukazuje kako se novousvojene odredbe neće primijeniti na postupke koji su u tijeku a proizašli su iz sukoba između 1991. i 1995. godine.¹⁰

2. Zakon o kaznenom postupku / Zakon o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda - nadležnost i sastav sudova

Zakon o kaznenom postupku (ZKP) i Zakon o sudovima osiguravaju nadležnost svih županijskih sudova (ukupno 21) u Hrvatskoj za vođenje sudskih postupaka za ratne zločine u okviru njihove nadležnosti za teška kaznena djela¹¹. Međutim, kako se većina postupaka vodi na područjima na kojima su zločini počinjeni, u stvarnosti postupke za ratne zločine ne vode svi sudovi. U ograničenom broju slučajeva, postupci su premješteni na drugi sud temeljem odredbi o promjeni mjesne nadležnosti na zahtjev suda ili državnog odvjetnika.¹² Tijekom 2003. godine, dvanaest županijskih sudova vodilo je sudske postupke za ratne zločine, dok su županijski sudovi u Osijeku (7 postupaka), Zadru (6 postupaka), Šibeniku (5 postupaka) i Vukovaru (4 postupka) vodili najveći broj postupaka.

Od studenog 2003. godine, *Zakon o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda*¹³ uspostavio je posebnu teritorijalnu nadležnost županijskih sudova u Rijeci, Splitu, Osijeku i Zagrebu, uz sudove inače nadležne prema Zakonu o kaznenom postupku. Zakon o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda omogućuje glavnom državnom odvjetniku pokretanje novih postupaka pred jednim od ovih sudova ili premještanje predmeta u tijeku na jedan od ta četiri suda, uz suglasnost predsjednika Vrhovnog suda. Zakon o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda ne navodi konkretne kriterije koji bi opravdavali pokretanje ili premještanje predmeta pred ova četiri suda. Ovaj aspekt Zakona zasad ostaje neprimijenjen. Međutim, u tijeku je široka rasprava o tome kako bi se bilo koji predmet koji proslijedi Haaški sud, posebice temeljem pravila 11. *bis* Pravilnika o postupanju i dokazima Haaškog suda, pokrenuo pred jednim od ova četiri suda.

ZKP propisuje kako u sudskim postupcima za ratne zločine, kao najtežim kaznenim djelima, sude vijeća sastavljena od dva profesionalna suca i 3 suca porotnika. Zakon o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda kao posebni propis propisuje kako se, od dana njegova stupanja na snagu, sudski postupci kao i ponovni sudski postupci nakon preinačenja prvostupanjske presude temeljem žalbe, trebaju voditi pred vijećem od tri profesionalna suca.¹⁴ Trenutno se sudski postupci vode prema oba sustava. Misija je zamijetila kako se

---

Tko uklanja prepreke, stvara plan ili se dogovara s drugima ili poduzme drugu radnju kojom se stvaraju uvjeti za izravno počinjenje kaznenih djela iz članka 156. do 160., članka 169. do 172., 179. i 181. ovoga Zakona, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do pet godina.

¹⁰ Djela počinjena u sukobu u razdoblju između 1991. i 1995. godine mogu se procesuirati samo prema kaznenom zakonu koji je u to vrijeme bio na snazi. Čak i ako Sabor usvoji nove kaznene odredbe one se ne mogu primjenjivati na postupanje tijekom Domovinskog rata u onoj mjeri u kojoj su one strože od zakona koji je važio prije. Ali treba vidjeti članak 7, stavak 2, Europske konvencije o ljudskim pravima u kome je propisano kao izuzetak od opće zabrane retroaktivne primjene kaznenog zakona «suđenje ili kazna za svaku osobu za svako djelo ili propust koji je u vrijeme kad je počinjen bio kazneno djelo prema općim načelima prava priznatog od strane civiliziranih naroda.»

¹¹ Neki predmeti koji potpadaju pod "ratne zločine", na primjer, *grubo postupanje s ranjenicima, bolesnicima i ratnim zarobljenicima* potpada pod nadležnost općinskih sudova. Prema saznanjima Misije, u Hrvatskoj nije bilo opsežnog kaznenog gonjenja tih zločina.

¹² Dok je Misiji poznat određeni broj promjena mjesne nadležnosti na zahtjev državnog odvjetnika ili suda, npr. "gospićka skupina", nije joj poznata niti jedna promjena mjesne nadležnosti poduzeta na zahtjev optuženika. Promjena mjesta suđenja do sada je praktički isključivo odobravana u predmetima u kojima su optuženici Hrvati.

¹³ NN 175/03

¹⁴ Članak 13., stavak 2. Zakona o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda

suđenja u tijeku i dalje vode pred 2 profesionalna te 3 suca porotnika, dok se novi sudski postupci i postupci ponovno započeti nakon ukidanja prvostupanjske presude od strane Vrhovnog suda vode pred vijećem od tri profesionalna suca. Vrhovni je sud žalbeni sud i zasjeda u vijećima od 5 profesionalnih sudaca.

3. Zakon o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda – krunski svjedoci / korištenje dokaza Haaškog suda

Zakon o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda također sadrži odredbe vezane uz korištenje krunskih svjedoka kao i dokaza Haaškog suda u domaćim postupcima za ratne zločine¹⁵.

Suučesnik u počinjenju ratnog zločina može postati «krunski svjedok» u zamjenu za imunitet od kaznenog progona.¹⁶ Nadalje, Zakon o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda propisuje kako se dokazi prikupljeni od strane Haaškog suda mogu koristiti u domaćim postupcima pod uvjetom da su dokazi izvedeni na način predviđen Statutom i Pravilnikom o postupanju i dokazima Haaškog suda, te da se dokazi mogu koristiti pred tim Sudom.

4. Zakon o zaštiti svjedoka

Hrvatska ima Zakon za zaštitu svjedoka od 1. siječnja 2004. godine¹⁷. Zakon se, između ostalog, primjenjuje na kaznene postupke za kaznena djela protiv međunarodnog prava. Prema tome, svjedoci potrebni za svjedočenje u postupcima za ratne zločine mogu biti podložni različitim zaštitnim mjerama. Potpuni program zaštite svjedoka još treba razviti.

5. Zakon o općem oprost

Sudovi koji vode sudske postupke za ratne zločine često primjenjuju Zakon o općem oprost¹⁸ u slučajevima kada optužnice ili istrage ne potkrijepe optužbe za ratne zločine, što ima za posljedicu prekvalifikaciju djela u obično kazneno djelo koje podliježe oprost. Prema ovom Zakonu, oprost se daje počiniteljima kaznenih djela počinjenih tijekom ili vezano uz oružani sukob, a najčešća optužba je oružana pobuna. Zakon izuzima od oprosta počinitelje kaznenih djela koja predstavljaju povredu humanitarnog prava, a posjeduju karakter ratnog zločina, konkretno djela genocida, ratnih zločina protiv civilnog stanovništva, ratnih zločina protiv ratnih zarobljenika itd.

6. Bilateralni sporazumi o suradnji pravosuđa u kaznenim pitanjima

Vezano uz procesuiranje ratnih zločina, Hrvatska je ratificirala bilateralne sporazume o pravnoj pomoći u kaznenim pitanjima s Bosnom i Hercegovinom (BiH) i Srbijom i Crnom Gorom.¹⁹ Sporazumi omogućuju pribavljanje dokaza u jednoj državi na osnovi zahtjeva od strane vlasti druge države, kao i suđenje osobama u jednoj državi za djela počinjena u drugoj državi. Misija je primijetila kako su hrvatski sudovi zatražili od sudova u Srbiji i Crnoj Gori, putem mjerodavnih ministarstava u Hrvatskoj i Srbiji i Crnoj Gori, pribavljanje iskaza

¹⁵ Članak 16., stavak 2. Zakona o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda i članak 28., stavak 4. Zakona o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda.

¹⁶ Zakon o primjeni statuta Međunarodnog kaznenog suda poziva se u biti na odredbu u tom pravcu iz Zakona o uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala (USKOK), (NN 88/01, 12/02), te je tako uključuje.

¹⁷ NN 163/03

¹⁸ NN 80/96

¹⁹ Sporazum između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine o pravnoj pomoći u kaznenim i civilnim pitanjima (NN Međunarodni ugovori 12/96, 5/03); Sporazum između Republike Hrvatske i Federalne Republike Jugoslavije o pravnoj pomoći u kaznenim i civilnim pitanjima (NN Međunarodni ugovori 8/98)

svjedoka za postupke u tijeku. Dok je postupak pribavljanja iskaza u nekim suđenjima obavljen na zadovoljavajući način, u drugima na zahtjeve nije odgovoreno. Jedan su zahtjev za vođenje postupka za kaznena djela počinjena u drugoj državi od strane hrvatskog državljanina podnijele vlasti iz BiH, a Hrvatska ga je dopustila, što je rezultiralo osuđujućom presudom protiv Fikreta Abdića [Županijski sud u Karlovcu]. Predmet *Ovčara*, u kojem trenutno sud za ratne zločine u Srbiji i Crnoj Gori vodi postupak protiv vlastitih državljana za ratne zločine počinjene u Hrvatskoj, vjerojatno će uključiti znatnu suradnju na temelju bilateralnog sporazuma. Međutim, ovaj postupak nije iniciran na zahtjev hrvatskih vlasti u kontekstu sporazuma o međunarodnoj pravnoj pomoći, već je proizašao iz premještanja predmeta sa Haaškog suda.

7. Izručenje

Hrvatska ne izručuje svoje državljane trećim zemljama.²⁰ Međutim, hrvatski Srbi bili su izručeni Hrvatskoj u okviru nekoliko postupaka za ratne zločine koje je Misija pratila. Nekoliko osoba izručeno je zadnjih godina, posebice iz Mađarske i Švicarske. Na snazi je oko 500 tjeratica Interpola za osumnjičenicima za ratne zločine počinjene u Hrvatskoj. U prvoj polovici 2004. godine, Austrija i Bosna i Hercegovina pritvorile su osobe na osnovi takvih tjeratica radi mogućeg izručenja.

B. Nalazi praćenja sudskih postupaka

1. Postupci se oslanjaju prvenstveno na iskaze svjedoka – čimbenici koji utječu na pouzdanost

Većina sudskih postupaka za ratne zločine vođenih u Hrvatskoj zasniva se na istragama i optužnicama koje potječu iz prve polovice do sredine devedesetih godina. Zbog loše kvalitete velikog broja tih «starih» istraga (vidjeti poglavlje II i bilješku 2. u gornjem tekstu), u kojima su često prikupljeni malobrojni ili nikakvi materijalni dokazi, suđenja za ratne zločine često se u velikoj mjeri oslanjaju na iskaze svjedoka.

Nekoliko problema u svezi s iskazima svjedoka predstavlja značajan izazov uspješnom suđenju, posebice protiv optuženika Hrvata. Oni uključuju:

- prevladavajuće ozračje podrške u kojemu se odvijaju suđenja za ratne zločine protiv Hrvata – do sada skoro uvijek popraćena demonstracijama izvan sudnice (npr. predmeti «Lora» [Županijski sud u Splitu], Hrastov [Županijski sud u Karlovcu], «Gospić» [Županijski sud u Rijeci], Hubelić/Gavron [Županijski sud u Sisku]) te izjavama javnih dužnosnika. Oboje je moglo, a po nekim svjedocima i jest, utjecati na svjedoke.
- tijekom suđenja Hrvatima, pristalice optuženika upućivali su komentare svjedocima optužbe tijekom svjedočenja (npr. Hrastov [Županijski sud u Karlovcu], «Lora» [Županijski sud u Splitu], Hubelić/Gavron [Županijski sud u Sisku]); u nekim slučajevima niti sudac niti pravosudna policija nisu intervenirali ili upozorili pojedince u sudnici da se suzdrže od upućivanja takvih komentara i uznemiravanja.
- lokalni su mediji, uključujući televiziju, fotografirali i na drugi način identificirali svjedoke optužbe tijekom suđenja (npr. «Lora» [Županijski sud u Splitu]). Čak i u slučaju svjedoka zaštićenih od strane Haaškog suda, lokalni su mediji objavili dovoljan broj podataka pomoću kojih je lokalni auditorij mogao identificirati svjedoke.

---

²⁰ Članak 9. Ustava Republike Hrvatske.

- u suđenjima protiv Hrvata, svjedoci, kao i zaposlenici suda, su prijavili kako su bili zastrašivani («Gospić» [Županijski sud u Rijeci], Hubelić/Gavron [Županijski sud u Sisku]). U potonjem predmetu, svjedok je iskazao kako su ga prije suđenja kontaktirala tri bivša visoko rangirana vojna dužnosnika, te se svaki ponaosob raspitivao o sadržaju njegova svjedočenja. Svjedok je prijavio kako je jedan od bivših vojnih dužnosnika prijetio njemu i njegovoj obitelji.
- u suđenjima protiv Hrvata (ali također u nekim suđenjima protiv Srba) mnogi su svjedoci tvrdili kako se ne prisjećaju događaja o kojima su prije toga dali iskaz ili su promijenili iskaz koji su prethodno dali istražnom sucu – («Paulin Dvor» [Županijski sud u Osijeku]; predmet «Lora»). Bivša ministrica pravosuđa javno se osvrnula na taj fenomen kao na «epidemiju gubitka pamćenja».
- svjedoci su u mnogo slučajeva otišli iz zemlje, imaju prebivalište u inozemstvu, te nisu voljni ili se plaše vratiti u Hrvatsku kako bi svjedočili, uključujući srpske izbjeglice. Pribavljanje njihovog iskaza iziskuje Međunarodnu pravnu pomoć koja u većini praćenih predmeta nije učinkovito funkcionirala (npr. Gagula «Lora» [Županijski sud u Bjelovaru]). To uvijek dovodi do znatnih odgoda u postupcima, u većini slučajeva državno odvjetništvo nije bilo nazočno na saslušanju svjedoka pred stranim sudovima (npr. predmet «Paulin Dvor» [Županijski sud u Osijeku]), a u nekim je predmetima prvobitno bio zatražen iskaz svjedoka ali kasnije tijekom suđenja nije korišten.

II. Procesuiranje – zabrinjavajuća pitanja

1. Neodgovarajuća specifikacija optužnica

U nekoliko praćenih predmeta, državni odvjetnici na lokalnoj razini podigli su optužnice u kojima nisu na odgovarajući način bile potanko određene činjenice odlučne za utvrđivanje elemenata kaznenog djela za koje se optužuje, uključujući identitet počinitelja, navodna djela svake optužene osobe (posebice u zajedničkim optužnicama) a uključujući zajedničko djelovanje, mjesto počinjenja djela, datume kada je djelo počinjeno i identitet žrtava. Nepostojanje određenja može se djelomično pojasniti nekvalitetnim istragama koje su proveli istražni suci. Neodređene optužnice u kojima je krivnja bila individualizirana na neodgovarajući način posebno zabrinjavaju u predmetima gdje ima više počinitelja ili gdje se radi o velikim skupinama optuženika.

a) U predmetu Mirko Švonja i drugi [Županijski sud u Bjelovaru], državni odvjetnik je 1991. godine podigao optužnicu protiv 55 Srba jer su počinili ratne zločine protiv civilnog stanovništva. Svi protiv kojih je optužnica podignuta napustili su Hrvatsku tijekom ili nakon sukoba. U optužnici su potanko opisana navodna djela 4 optuženika te se upućuje na inkriminirajuće iskaze koje je nekoliko svjedoka dalo istražnom sucu a koji se odnose na tu četvoricu. U optužnici nisu individualizirana djela koja su navodno počinila 51 preostala optuženika, već se samo upućuje na popis koji ukazuje na to kako je 55 optuženika u jednom trenutku pripadalo paravojnim skupinama za koje se vjeruje kako su sudjelovale u navedenim djelima. U popisu se ne navodi jesu li ti pojedinci i dalje bili članovi skupine na dan kada je djelo počinjeno ili jesu li ti pojedinci toga dana bili nazočni. Misija je u prošloj godini pratila 5 uhićenja na osnovi naloga za uhićenje proizašlih iz tih optužbi. Svih je pet optuženika pušteno u vrlo kratkom razdoblju od nekoliko dana uslijed nedostatka dokaza.

b) U predmetu «Lora» [Županijski sud u Splitu], državno odvjetništvo podiglo je preširoku optužnicu u odnosu na navodno djelo, vrijeme počinjenja kaznenog djela kao i u odnosu na počinitelja. U optužnici je pod točkom 4. pisalo kako: «*je u razdoblju između 19. i 29. kolovoza 1992. godine Miroslav Katalina nezakonito doveden u zatvor Lora gdje su ga*

ponižavali, tukli i izlagali električnim šokovima uslijed čega je zadobio nekoliko ozljeda i pretrpio tešku psihičku traumu». U optužnici nije bilo potanko opisano koji je optuženik učinio što i kada. U optužnici se ne ukazuje na zajednički plan optuženika u kom slučaju bi se svakog optuženika moglo optužiti za djela koja je počinio drugi optuženik.

2. Pretjerane optužnice

Misija je zamijetila kako su državni odvjetnici u nekoliko navrata podigli optužnice u kojima su naveli optužbe za kaznena djela koja nisu bila potkrijepljena navođenjem djela.

a) U predmetu «Luc skupina» [Županijski sud u Osijeku], optužnica je podignuta protiv 10 Srba jer su počinili genocid u razdoblju između kolovoza 1991. godine i svibnja 1995. godine. U optužnici nije na odgovarajući način obrazložena namjera počinitelja da «uništi skupinu u cijelosti ili djelomice» i time počinio genocid. Državno odvjetništvo nije predložilo nikakve dokaze o organiziranoj i sustavnoj operaciji u kojoj je svaki optuženik bio sudionik i htio sudjelovati.²¹ Županijski sud u Osijeku osudio je 8 od 10 optuženika u odsutnosti te im izrekao kazne u rasponu od 5 do 8 godina. Optužbe protiv dva optuženika prekvalificirane su i oni su amnestirani.

b) Misija je zabilježila kako su državni odvjetnici odbacili optužbe u nekoliko predmeta u kojima su protiv Srba bile podignute optužnice za zločine protiv civilnog stanovništva ili genocid. U tim su predmetima dokazi koji su predloženi tijekom suđenja bili nedostadni što je potaklo državne odvjetnike da odustanu od optužbi. Tijekom 2003. godine, u više od četvrtine svih završenih suđenja, državno odvjetništvo je odbacilo optužbe uslijed nedostatka dokaza, pokazujući time kako je velik dio optužbi protiv Srba za ratne zločine bio neutemeljen. U nekim predmetima je odbacivanje optužbi za ratni zločin bilo popraćeno zahtjevom za prekvalifikaciju djela u *oružanu pobunu*. U tim su predmetima postupci zaključeni presudom o odbacivanju optužbi jer je primijenjen Zakon o općem oprost.

3. Pasivni državni odvjetnici

U mnogim predmetima koji su praćeni tijekom 2002. i 2003. godine, državni odvjetnici na lokalnoj razini zauzeli su pasivnu ulogu tijekom suđenja. Iako je Zakonom o kaznenom postupku propisano kako predsjedavajući sudac vodi postupak, mnogi su se državni odvjetnici u potpunosti oslonili na sud umjesto da aktivno sudjeluju u ispitivanju svjedoka i sudskih vještaka.

U slučaju međunarodne pravne pomoći, državni odvjetnici na lokalnoj razini nisi, u pravilu, bili nazočni tijekom saslušanja pred stranim sudovima kada je svjedočenje svjedoka bilo zatraženo. Na primjer, državni odvjetnik u predmetu «Paulin Dvor» [Županijski sud u Osijeku] nije bio nazočan na saslušanju svjedoka predloženog od strane državnih tužilaštava iz Šapca i Subotice, iz Srbije i Crne Gore, pojašnjavajući kako nije imao sredstava za plaćanje putnih troškova. Također, u predmetu Zorana Banić [Županijski sud u Zadru] i u predmetu «Lora» [Županijski sud u Splitu], državno odvjetništvo nije putovalo u Srbiju i Crnu Goru te Bosnu i Hercegovinu kako bi bilo nazočno na saslušanjima. Za razliku od njih, državni odvjetnik u predmetu «Gospićka skupina» [Županijski sud u Rijeci] bio je nazočan na saslušanjima u Njemačkoj i Srbiji i Crnoj Gori.

²¹ Sudbeno vijeće Haškog Tribunala zabilježilo je kako je izuzetno teško u praksi dokazati namjeru počinjenja genocida ako počinjeni zločini nisu rasprostranjeni i ako iza zločina navedenog u optužnici ne stoji organizacija ili sustav. *Tužiteljstvo protiv Jelišića*, prosinac 1999. godine, stavak 101.

4. Nedosljedne izjave svjedoka

Misija je zabilježila kako je u svim sudskim postupcima protiv Hrvata te u nekim predmetima protiv optuženika Srba, nekoliko svjedoka promijenilo svoj iskaz u usporedbi s onim kojega su dali pred istražnim sucem ili u prethodnim postupcima u odsutnosti. Nekoliko je svjedoka razlike pojasnilo govoreći kako su bili izloženi traumi u vrijeme kada su dali svoj prethodni iskaz te su se sada sjetili što se dogodilo (npr. Hrastov [Županijski sud u Karlovcu], predmet «Paulin Dvor» [Županijski sud u Osijeku]. Ostali su pojasnili razlike u svojim svjedočenjima navodeći kako su njihovi prvotni iskazi bili iznuđeni od strane lokalni vlasti (predmet «Lora» [Županijski sud u Splitu]), kako su im prijeli tijekom postupka te kako nisu vjerovali da je njihovo svjedočenje pred istražnim sucem službeno (predmet «Paulin Dvor» [Županijski sud u Osijeku]. U svojoj presudi u predmetu «Virovitička skupina» [Županijski sud u Bjelovaru], sud je naveo kako nije uvažio izjavu jednog svjedoka tijekom sudskog postupka jer je ona bila u suprotnosti s njegovim prijašnjim svjedočenjem tijekom istražnog postupka te kako je to učinjeno s očitom namjerom kako bi se «pomoglo» optuženicima.

Misija nema saznanja da je državni odvjetnik na bilo kojoj razini pokrenuo kazneni postupak protiv svjedoka zbog lažnog svjedočenja pred sucem što je u Kaznenom zakonu propisano kao kazneno djelo za koje se postupak pokreće po službenoj dužnosti.

Visoka učestalost nedosljednih izjava svjedoka, što je, između ostaloga, objašnjivo prijetnjama koje su zaprimljene tijekom postupaka, naglašava potrebu za potpuno učinkovitim programom zaštite svjedoka.

III. Sudovi – zabrinjavajuća pitanja

1. Sastav vijeća

U nekim je predmetima Misija zabilježila kršenje Zakona o kaznenom postupku, uglavnom u odnosu na sastav suda ili nenazočnost osoba čija je nazočnost tijekom suđenja obvezna. Na primjer, u predmetu «Lora» [Županijski sud u Splitu] odvjetnik optuženika kojemu se sudilo u odsutnosti napustio je sudnicu tijekom ročišta na kome su predočeni dokazi. U predmetu Zorana Banić [Županijski sud u Zadru], sudac porotnik napustio je sudnicu na otprilike 10 minuta dok je predsjednik vijeća nastavio sa saslušanjem.

2. Utvrđivanje činjenica/zaključivanje na osnovi činjenica

Statistička izvješća Misije ukazuju na visoku stopu preinačenja presuda prvostupanjskih sudova (i osuđujućih i oslobađajućih) od strane Vrhovnog suda. Tijekom 2002. godine gotovo sve su žalbe uvažene i presude preinačene, tijekom 2003. godine više od polovice žalbi je uvaženo i presude su preinačene, a u prvih pet do šest mjeseci 2004. godine više od dvije trećine svih žalbi rezultiralo je preinačenjem prvostupanjskih presuda i vraćanjem predmeta na ponovno suđenje. Osnovni razlog za preinačenje bio je propust prvostupanjskih sudova da točno utvrde činjenice.

a) U predmetu Mihajla Hrastova [Županijski sud u Karlovcu], Hrvata, sud je oslobodio Hrastova utvrdivši kako je 13 nenaoružanih Srba koji su se predali, ubio u samoobrani. Poništavajući svojom odlukom oslobađajuću presudu i nalažući vraćanje predmeta na ponovno suđenje, Vrhovni sud je zaključio kako prvostupanjski sud nije točno utvrdio

činjenice.²² Posebice, prvostupanjski sud nije obrazložio zašto je uvažio izjavu svjedoka koji je izmijenio svoj iskaz tijekom suđenja te svjedočio kako je jedna od žrtava napala optuženika. Nadalje, Vrhovni sud je smatrao kako je djelo, u onom obliku u kome ga je utvrdio prvostupanjski sud, u suprotnosti s materijalnim dokazima tragova krvi koji ukazuju na to kako su žrtve ustrijeljene u pokušaju bijega a ne u pokušaju napada na optuženika. Vrhovni sud je naglasio kako je prethodna oslobađajuća presuda optuženika iz 1993. godine (za isto djelo) preinačena od strane Vrhovnog suda iz istih razloga.

b) U predmetu *Save Gagule* [Županijski sud u Bjelovaru], Srbina, prvostupanjski sud nije obrazložio zašto je uvažio iskaze svjedoka koji inkriminiraju tog optuženika srpske nacionalnosti iako su drugi svjedoci dali izjave koje su u suprotnosti s tim iskazima. Opis djela za koje se optužuje, u obliku u kome ga je utvrdio prvostupanjski sud, u suprotnosti je s iskazom jednog od svjedoka i/ili materijalnim dokazima te sud nije obrazložio zašto nije uvažio ostale dokaze. Također, sud nije pojasnio zašto se vodio iskazom kojega je svjedok dao tijekom suđenja iako se u znatnoj mjeri razlikovao od onoga što je svjedok izjavio tijekom istražnog postupka. Vrhovni sud je poništio osuđujuću presudu prvostupanjskog suda i vratio predmet na ponovno suđenje.²³

c) U predmetu *Tihomira Drajića* [Županijski sud u Bjelovaru], Srbina, sud je proglasio optuženika krivim jer je počinio ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Vrhovni sud je poništio presudu i zaključio kako prvostupanjski sud nije utvrdio činjenice koje bi dozvoljavale zaključivanje o optuženikovoju krivnji te njegovu želju da bude supočinitelj.²⁴ Nadalje, prvostupanjski sud propustio je potanko opisati pojedinačna djela u kojima je optuženik sudjelovao a koja bi predstavljala kažnjivo ponašanje u mjeri dovoljnoj kako bi ga se proglasilo krivim.

d) U predmetu *Svetozara Karana* [Županijski sud u Gospiću], Srbina, Vrhovni sud je zaključio kako prvostupanjski sud nije utvrdio činjenice koje bi omogućile zaključivanje kako je Karan odgovoran za ranjavanje žrtava te kako je djelovao s namjerom počinjenja kaznenog djela.²⁵ Nadalje, Vrhovni sud je zaključio kako je prvostupanjski sud zanemario načelo *in dubio pro reo* i utvrdio Karanovu krivnju oslanjajući se na svjedoka koji je svjedočio kako ne može potvrditi da je Karan maltretirao žrtve, ali da to isto tako ne može isključiti. Nadalje, Vrhovni sud je utvrdio kako prvostupanjski sud nije obrazložio zašto se vodio iskazom svjedoka usprkos tomu što je drugi svjedok izjavio suprotno.

e) U drugim predmetima prvostupanjski sud nije donio ispravne pravne zaključke na osnovi utvrđenih činjenica. Na primjer, Vrhovni sud je utvrdio kako je Županijski sud u Karlovcu osudio Milana Strunjaša, Srbina, za djelo za koje nije bio optužen, tj. za djelo koje nije sadržano u optužnici.²⁶ Dok je u optužnici navedeno kako je Strunjaš *naredio* podređenima da počine kaznena djela sadržana u optužnici, sud je u svom obrazloženju presude naveo činjenicu kako *Strunjaš nije spriječio svoje podređene u počinjenju* kaznenih djela te je u konačnici osudio optuženika za «nečinjenje» nasuprot «činjenju» kako je navedeno u optužnici.

3. Izricanje kazne

²² Vrhovni sud I-Kz 948/02-8 od 9. ožujka 2004. godine

²³ Vrhovni sud I Kz-642/01-9 od 5. rujna 2002. godine

²⁴ Vrhovni sud I-Kz-466/02-6 od 22. svibnja 2004. godine

²⁵ Vrhovni sud I-Kz-862/03-8 od 29. siječnja 2004. godine

²⁶ Vrhovni sud I-Kz-588/02-9 od 17. listopada 2002. godine

Prosječna kazna koju su izrekli prvostupanjski sudovi tijekom 2003. godine u 37 osuđujućih presuda bila je nešto niža od 9 godina zatvora. Ukupno je samo trojici optuženika, kojima se svima sudilo u odsutnosti, izrečena maksimalna kazna od 20 godina.

Usprkos minimalnoj kazni od 5 godina za ratne zločine²⁷, tijekom 2002. godine županijski sudovi izrekli su kazne ispod propisanog minimuma od 5 godina zatvora u više od četvrtine svih predmeta za ratne zločine. U tim predmetima prvostupanjski sudovi su se velikodušno koristili olakotnim okolnostima što je izgledalo protivno praksi Haškog Tribunala.²⁸ Samo je 5 posto osuđenika u 2003. godini dobilo manju kaznu od propisanog minimuma, dok je u prvih 5 do 6 mjeseci 2004. godine, više od pola osuđenika (6 od 8) dobilo manju kaznu od minimalne.

Kaznenim zakonom se predviđa uzimanje u obzir olakotnih i otegotnih okolnosti prilikom utvrđivanja vrste i visine kazne *unutar propisanog raspona*, tako na primjer kazna za kazneno djelo *ratnog zločina protiv civilnog stanovništva* (članak 120. OKZRH) određena je u granici od 5 do 20 godina. Samo u slučaju kada postoje osobite olakotne okolnosti sud može izreći kaznu ispod propisane (članak 38 OKZR (iz 1993. godine)).

Olakotne okolnosti koje su naveli prvostupanjski sudovi kako bi opravdali kazne ispod propisanog minimuma uključivale su primjere poput: «optuženik je siromašan», «optuženik ima maloljetnu djecu» (predmet «Baranja II» [Županijski sud u Vukovaru], «optuženik je obiteljski čovjek» (Slobodan Gojković [Županijski sud u Vukovaru]), «starost optuženika kad je počinio kazneno djelo» (Marko Crevar [Županijski sud u Vukovaru]), «optuženika nema u prijašnjim kaznenim evidencijama» (Milenko Macura [Županijski sud u Vukovaru]), «optuženik je slabog zdravlja» (predmet «Virovitička skupina» [Županijski sud u Bjelovaru]), «optuženik je nezaposlen» (predmet «Baranja II» [Županijski sud u Vukovaru]) te «doprinos Domovinskom ratu» (predmet «Virovitička skupina» [Županijski sud u Bjelovaru], predmet «Gospićka skupina» [Županijski sud u Rijeci]). Skoro su svi sudovi koristili takve okolnosti za umanjenje kazne.

4. Odgode tijekom cijelog kaznenog postupka

Dulje odgode pojavile su se u nekoliko predmeta koji su praćeni tijekom 2002. godine, i to u svim stadijima postupka na županijskim sudovima kao i na Vrhovnom sudu nakon ulaganja žalbe. Na primjer, u predmetu Hrastov, Županijski sud u Karlovcu nije započeo s ponovnim suđenjem kojega je naložio Vrhovni sud 1993. godine sve do svibnja 2000., sa sedam godina odgode. Nakon nekoliko uspješnih žalbi u predmetu «Šodolovci» [Županijski sud u Osijeku], 2003. godine je naloženo ponovno suđenje dvojici Srba protiv kojih su vođeni postupci u tri odnosno četiri navrata. U predmetu Nikole Cvjetičanina [Županijski sud u Gospiću], osuđujuća presuda je poništena u lipnju 2003. godine, a sud je započeo s ponovnim suđenjem tek u svibnju 2004. godine. Tijekom tog razdoblja neaktivnosti, optuženik je ostao u pritvoru. Nakon što je ponovno suđenje započelo u svibnju 2004. godine, optuženik je oslobođen optužbi nakon jednog dana suđenja i naknadno pušten nakon što je u zatvoru proveo više od 2 godine.

²⁷ Ratni zločini za koje su nadležni općinski sudovi propisana je kazna od 1 do 10 godina, nisu iskazani u ovim brojevima.

²⁸ Sudbeno vijeće Haškog Tribunala zaključilo je kako se nepostojanje prijašnje kaznene evidencije, slabo zdravlje i mladost mogu smatrati olakotnim okolnostima prilikom utvrđivanja odgovarajuće kazne za pojedinca osuđenog za ratne zločine. Međutim, Vijeće je smatralo kako samo u rijetkim okolnostima takvi čimbenici igraju značajnu ulogu u umanjivanju težine međunarodnih zločina. *Tužiteljstvo protiv Šimića*, Presuda u predmetu br. IT-55-9/2-S, stavak 97.

Usprkos zakonskoj obvezi da odluči po žalbama u razdoblju od tri mjeseca od primitka zapisnika o suđenju u slučaju kada su optuženici u pritvoru²⁹, Vrhovni sud u predmetima Abdić [Županijski sud u Karlovcu] i Banić [Županijski sud u Zadru] nije donio odluku u razdoblju dužem od godinu dana iako su oba optuženika ostala u pritvoru na temelju osuđujuće presude i zatvorsku kaznu.

IV. Nedostatak nepristranog suđenja

Zapažanja Misije tijekom praćenja sudskih postupaka ukazuju na znatan nedostatak nepristranosti kod nekih sudova.

1. U predmetu Svetozara Karana, Srbina, Županijski sud u Gospiću ne samo da je Karana proglasio krivim za ratne zločine već i za 500-godišnju povijest srpskih zločina protiv Hrvata te je izričito kritizirao pružanje pomoći Vlade srpskim izbjeglicama koje se vraćaju.

2. U predmetu Hrastov [Županijski sud u Karlovcu], Hrvata, predsjednik sudskog vijeća nazvao je ubijene pripadnike JNA (Srbe) «četnicima». Kada su svjedoka optužbe tijekom davanja iskaza u sudnici verbalno napale pristalice Hrastova, sudac se nije umiješao i nije upozorio pojedince u sudnicu da se suzdrže od takvih komentara i ometanja. Oslobođajuća presuda za ubojstvo 13 nenaoružanih srpskih zatvorenika na osnovi samoobrane, koju je prvostupanjski sud izrekao dva puta, čini se upitnom kada se uzmu u obzir činjenice i dokazi. To stajalište naglasio je i Vrhovni sud koji je dva puta preinačio presudu te našao da su nalazi prvostupanjskog suda u suprotnosti s nalazima sudskih vještaka.

3. U predmetu «Lora» [Županijski sud u Splitu], koji obuhvaća 8 Hrvata, predsjednik sudskog vijeća u više je nego nekoliko navrata oslovio optuženike imenima i rukovao se s njima nakon njihovog ulaska u sudnicu. Sudac je predlagao svjedoku koji se nije mogao jasno izraziti čemu je bio svjedok, kako bi trebao svjedočiti da se ne sjeća, umjesto što daje zbujujuće odgovore. Sudac u prvostupanjskom suđenju nije iskoristio iskaze svjedoka optužbe koje su oni dali istražnom sucu u Srbiji i Crnoj Gori u kontekstu međunarodne pravne suradnje, jer je utvrdio kako svjedoci ne zadovoljavaju uvjete po kojima bi ih se okvalificiralo kao «nedostupne» kao što to zahtjeva Zakon o kaznenom postupku pri uporabi takvih prethodnih iskaza. Sudac je izrazio mišljenje kako srpski svjedoci moraju putovati u Hrvatsku te nije uvažio njihovu zabrinutost u odnosu na osobnu sigurnost iako su oni izvijestili o zaprimanju prijetnji. Sudac je također naložio puštanje 7 optuženika tijekom trajanja postupka bez da su im bile oduzete putne isprave. Kao rezultat, dvojica od 7 optuženika nisu se pojavili na ostatku suđenja niti su se vratili u pritvor nakon što je to odredio Vrhovni sud.

4. Opća uporaba «sudjelovanja i doprinosa Domovinskom ratu» kao olakotne okolnosti u (nekoliko) osuđujućih presuda protiv Hrvata za zločine protiv Srba također je zabrinjavajuća. Sutkinja koja je predsjedavala u predmetu «Gospićka skupina» [Županijski sud u Rijeci], koji je obuhvaćao Generala Mirka Norca, u pojašnjenju svoje osuđujuće presude izjavila je kako mora *«prvenstveno naglasiti kako je ovo kazneno djelo bilo počinjeno tijekom rata koji nam je nametnut. Taj je rat bio obrambeni i pravedan, rat za neovisnost Hrvatske...Sva su tri optuženika imala aktivnu ulogu u obrani i zajedno s mnogim poznatim i nepoznatim braniteljima, branili su Gospić i spriječili njegov pad...Tako da je okolnost koja je posebice uzeta u obzir kao posebna olakotna okolnost njihov doprinos*

²⁹ članak 409., stavak 2, ZKP-a

hrvatskom ratu za neovisnost.

Slično tomu, u predmetu «Virovitička skupina» [Županijski sud u Bjelovaru] sudsko vijeće navelo je u presudi pozivajući se na olakotne okolnosti «...do sukoba je u biti došlo uslijed namjere da se realizira slavni cilj stvaranja velike Srbije na području Republike Hrvatske...Svaki je optuženik sudjelovao u Domovinskom ratu kao dragovoljac te se može zaključiti kako je svaki od njih dao značajan doprinos Domovinskom ratu.» K tomu, sud je utvrdio kako su olakotne okolnosti to što optuženici nisu u kaznenoj evidenciji, kako su svi slaboga zdravlja i kako jedan od njih ima maloljetnu djecu, te je tri Hrvata osudio na godinu dana zatvora za ratne zločine protiv civilnog stanovništva.

Nekoliko sudova je također utvrdilo olakotne okolnosti u postupcima protiv Srba, u slučajevima kada su ti optuženici pomagali i štitili Hrvate tijekom rata.

Na nedostatak nepristranosti ukazuju i statistička zapažanja prikupljena tijekom 2002. i 2003. godine.

- Velike razlike u broju procesuiranih Srba i Hrvata postoje i dalje.
- Nastavljeno je s postupcima u odsutnosti, sudskom pojavom koja se skoro isključivo primjenjivala na Srbe. Velika većina Srba osuđena je u odsutnosti (90 posto u 2003. godini).
- Znatna razlika između Srba i Hrvata zapažena je u stopi osuđujućih i oslobađajućih presuda.
- Znatno broje optužbi za ratne zločine, uključujući predmete u kojima je bilo uhićenja a suđenja su dovršena, bio je neutemeljen na što ukazuje odustajanje državnog odvjetništva od optužbi uslijed nedostatka dokaza. Takvi su postupci skoro isključivo obuhvaćali Srbe.
- Tijekom 2002. i 2003. godine, za ukupno 18 posto (16 od 89) osuđenih pojedinaca izrečena je kazna manja od zakonski propisanog minimuma za najteža kaznena djela uslijed velikodušne primjene olakotnih okolnosti.
- Vrhovni sud je preinačio vrlo visok postotak osuđujućih presuda protiv Srba (95 posto u 2002. godini i 50 posto u 2003. godini) a nakon ponovnog suđenja, većina prethodno osuđenih Srba oslobođena je optužbi.

Visoka stopa preinačenja pokazuje da postoji visok postotak pogrešaka u postupcima za ratne zločine. I dok se ne može uvijek sa sigurnošću razlučiti što je pogreška a što nedostatak nepristranosti, razlike zapažene u stopi osuđujućih presuda protiv Srba i Hrvata uključuju i velike razlike u broju procesuiranih Srba i Hrvata, kao i dokaza u pojedinačnim predmetima, ukazuju na to kako je nedostatak nepristranosti i dalje prisutan kod nekih sudaca.

V. Postupci u odsutnosti

Unatoč iznimnom karakteru predviđenom u ZKP-u³⁰ te napucima koje je izdao glavni državni odvjetnik³¹, hrvatski su sudovi u mnogim slučajevima odlučili provoditi postupke protiv Srba

³⁰ U iznimnim slučajevima, hrvatski ZKP predviđa mogućnost vođenja postupka protiv optuženika koji je na slobodi ili je na drugi način nedostupan hrvatskom pravosuđu (članak 322., stavak 5. ZKP-a). Ova odredba podcrtava izniman karakter vođenja sudskog postupka bez nazočnosti optuženika zahtijevajući *osobito važne razloge*. Županijski sud u Vukovaru pronašao je u studenome 2003. godine postojanje takvih *osobito važnih razloga* u ozbiljnosti kaznenog djela ratnog zločina i u očekivanju javnosti te je započeo postupak protiv optuženika u odsutnosti.

³¹ Glavni državni odvjetnik izdao je 2002. godine napatuk lokalnim državnim odvjetnicima prema kojemu «županijska državna odvjetništva neće predlagati suđenja u odsutnosti bez odobrenja glavnog državnog

koji nisu bili nazočni na suđenju. Od ukupno 77 Srba osuđenih u postupcima ratnih zločina u 2002. i 2003. godini, 71 posto (55 osoba) osuđeno je u odsutnosti.

Međunarodna sudska praksa te statuti MKSJ-a, MKSR-a te MKS-a kao i Europskog suda za ljudska prava ne zabranjuju sami po sebi postupke protiv optuženika koji nisu nazočni. I dok statuti MKSJ-a, MKSR-a te MKS-a sadrže odredbe koje ostavljaju prostor za široko tumačenje u svezi s prihvatljivošću suđenja u odsutnosti, Europski sud za ljudska prava razvio je specifične osnovne zaštitne mehanizme koji se moraju osigurati kako bi se provedeli postupci u odsutnosti. Najvažniji među razvijenim zaštitnim mehanizmima je taj da domaći zakon pruža okrivljeniku pravo zatražiti novo suđenje nakon što postane dostupan pravosuđu. Hrvatski ZKP propisao je tu mogućnost u članku 429. a Misija je, uz iznimku jednog predmeta, uočila kako je okrivljenicima rado omogućeno novo suđenje u određenom vremenskom roku nakon što su oni to zatražili³².

Zabrinutost Misije, koja se odnosi na osude izrečene u odsutnosti, izražene su kroz slijedeće četiri postavke. Prvo, nastavak ove prakse predstavlja dodatno opterećenje za sudove jer optuženici osuđeni u odsutnosti redovito koriste svoje zajamčeno pravo na ponovno suđenje nakon što postanu dostupni hrvatskom pravosuđu.

Drugo, iako je valjan argument kako žrtve žele vidjeti suđenja navodnim počiniteljima, a optuženika da bude nazočan na suđenju preteže nad argumentima žrtava, posebice u postupcima ratnih zločina. Iako ZKP predviđa obveznu nazočnost odvjetnika u svojstvu zastupnika, priroda i složenost ratnih zločina, vrijeme koje je proteklo od navodnog počinjenja djela te velik broj svjedoka koji se često pojavljuju u postupku zahtijevaju nazočnost optuženika u svjetlu optuženikova prava na iznošenje dokaza i unakrsno ispitivanje svjedoka.

Treće, znatan broj ovih osuda ne može se održati jednom kada se optuženik pojavi na ponovnom suđenju. Tijekom 2002. i 2003. godine, šest postupaka u kojima su optuženici prethodno bili osuđeni u odsutnosti rezultiralo je oslobađanjem ukupno osmorice optuženika nakon ponovnog suđenja. Ovo ukazuje na upitnost kvalitete postupaka u odsutnosti koji rezultiraju osuđujućim presudama.

Četvrto, u pojedinačnim predmetima postoji potencijalna opasnost kako se suđenja provode iz političkih, a ne pravnih razloga. Kao što je jedan od najistaknutijih hrvatskih profesora kaznenog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu te zastupnik u Saboru³³ naveo u Novom listu od 7. veljače 2004. godine, nekoliko suđenja u odsutnosti provedeno je s ciljem odvratanja Srba od povratka u Hrvatsku.

---

odvjetnika Republike Hrvatske. Naime, suđenja u odsutnosti zapravo su se pokazala gubitkom vremena i rasipanjem novca, jer su se suđenja morala ponoviti u nazočnosti optuženika nakon što su oni postali dostupni pravosuđu». Naputak glavnog državnog odvjetnika svim županijskim državnim odvjetnicima od 11. srpnja 2002. godine.

³² U predmetu Dane Serdara, Županijski sud u Gospiću udovoljio je zahtjevu za ponovno suđenje tek nakon više od tri mjeseca. Ova je odgoda rezultirala stegovnim postupkom koji je predsjednik Vrhovnoga suda pokrenuo protiv predsjednika Županijskog suda u Gospiću zbog toga što nije pravovremeno djelovao prema zahtjevu za obnovu postupka.

³³ Profesor Ivo Josipović.